УДК 338.242

Бержанір А.Л.,
к. соц. н., доцент,
Уманський державний педагогічний університет ім. П.Тичини

СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ І СУСПІЛЬСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. Реформування економіки на ринкових засадах та формування громадянського суспільства в Україні обумовили появу взаємовідносин держави, бізнесу та суспільства.

Чинна система управління розвитком відносин бізнесу, суспільства і держави, як найважливіша складова сучасної економічної системи не забезпечує ефективної реалізації інтересів населення. Функція держави, яка полягає у сприянні становленню сфери бізнесу, використовується неефективно і не забезпечує формування сприятливого організаційного та економічного середовища, що визначає правила функціонування бізнесу. Держава досі не сформувала чітких орієнтирів, визнаних у суспільстві, якими повинен керуватися бізнес, здійснюючи свою діяльність і вступаючи в соціально-економічні відносини з народом і владою.

В результаті, бізнес, суспільство і влада покищо не здатні спільними зусиллями кардинально поліпшити соціально-економічне становище в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянутій темі присвячені як вітчизняні, так і зарубіжні публікації. Дослідженню системи взаємовідносин влади, бізнесу і суспільства присвячено наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, у цьому напрямку теоретичні та методологічні проблеми розробляють П. Бурковський, А. Гальчинський, О. Дергачов, А. Колодій, О.Мартякова, О. Пасхавер, І. Рейтерович, О. Сушко, С. Телешун та ін.

В Росії концептуальні і практичні аспекти взаємодії держави, бізнесу та суспільства розробляються такими вченими і практиками, як М. Афанасьєв, С. Глазьєв, Г. Горланов, Г. Дробот, С. Євтюхов, І. Осадча, Д. Розенков, А. Зудін, С. Перегудов, В. Уколов, Ф. Шамхалов, Ю. Шишков, Є. Ясін.

Різноманітні питання теорії та практики взаємовідносин влади, бізнесу та суспільства досліджувалися у працях зарубіжних науковців: Л. Бруста, В. Кулудона, Л. Нельсона, Д. Растоу, К. Ріда, Д. Сакса, Ж. Сапіра, С. Холмса.

Разом з тим, вивчення і пошук шляхів вирішення проблем взаємодії влади, бізнесу і суспільства в нашій країні знаходяться на стадії становлення. Недостатньо вивченими є підходи до відносин бізнесу, суспільства і держави як до джерела розвитку національної економічної системи. Подальшого аналізу потребує інноваційна взаємодія бізнесу і держави, орієнтована на інтереси суспільства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності взаємодії влади, бізнесу і суспільства як необхідної передумови ефективного функціонування економічної системи, визначення основних напрямів підвищення результативності співпраці владних структур, бізнес-спільноти та громади з метою забезпечення якості життя людей.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах становлення ринкової економіки в Україні взаємини бізнесу і держави потребують удосконалення. Встановлення стратегічного альянсу між державою і бізнесом відкриває нові можливості для розвитку суспільства.

Перешкодою для розвитку бізнесу є низька якість підприємницького середовища, що формується державою, особливо в сфері законодавства та фінансово-економічного середовища. Бізнесу вкрай важливі визначені державою основні напрями розвитку промислової політики та економічні, соціальні і технологічні параметри її реалізації. Його цікавлять перспективи реалізації механізмів приватно-державного партнерства та розвитку ринку знань в інноваційній сфері, взаємодії з державою в реалізації спільних проектів в наукомістких галузях, а також спільного управління конкурентоспроможністю наукомісткої продукції. Причина існування цих проблем полягає у відсутності дієвих інструментів цілеспрямованого впливу на об'єкти управління, здатних змінити ситуацію в потрібному напрямі.

Характерною рисою сучасного світу стає зростаюча інтернаціоналізація виробництва товарів і послуг. Сучасні фірми і корпорації все більше набувають рис глобальних мережевих організацій з яскраво вираженою корпоративною культурою і корпоративною соціальною відповідальністю. Без відповідного іміджу соціально відповідальної поведінки важко отримати взаємовигідні інвестиції і вибудовувати довгострокову політику співпраці, як на рівні галузі, так і в системі взаємодії ,,держава – бізнес – суспільство". Благополуччя всередині країни, конкурентоспроможність держави стали прямо залежати від масштабу корпоративної соціальної відповідальності, систему якої належить створити на базі взаємодії бізнесу і влади та апробувати на практиці.

Виокремлення цієї тріади, складної структури їх взаємовідносин як спеціальної сфери наукового дослідження є закономірним. Нинішній час ставить важливу для майбутнього країни проблему пошуків гармонійного поєднання інтересів бізнесу, громадянського суспільства, яке лише зароджується і влади. Більше того, ні влада, ні бізнес як найбільш сильні компоненти тріади не зможуть трансформуватися в інтересах створення в країні цивілізованої ринкової і демократичної системи без участі в цьому процесі слабкого громадянського суспільства.

Бізнес в умовах сучасної ринкової економіки є одним з основних джерел її розвитку. Його ефективне функціонування залежить від багатьох умов, серед яких найважливішими є форми і методи взаємодії з державою. Закон установлює правила функціонування ринкової економіки, визначає ступінь свободи і незалежності бізнес-спільноти як найбільш активної частини громадянського суспільства, форми і методи державної участі у вирішенні можливих конфліктів. Без активної участі держави в економічній сфері не може існувати жодне сучасне суспільство. Регламентуючи й обмежуючи інтереси підприємницького співтовариства, держава тим самим виконує одну із своїх основних функцій та обов'язків – узгодження інтересів усіх спільнот в ім'я досягнення спільних цілей.

Але і надмірне втручання держави в справи бізнесу-співтовариства також негативно позначається на інтересах суспільства. Реакцією бізнесу на неправомірне втручання держави в сферу економічної діяльності, як правило, стає зниження ділової активності, відхід у тінь, вивіз капіталу за кордон, що веде до падіння темпів економічного розвитку.

Тенденція розвитку бізнесу пов'язана з тим, що в його діяльності економічна результативність пов'язується з соціальною практикою, його співучастю в суспільно значущих проектах. Це обумовлює зміну характеру взаємовідносин між бізнес-структурами, державою і суспільством: по-перше, соціальна діяльність бізнесу сприяє зняттю напруженості у взаєминах, формуванню більшої довіри до нього з боку держави і суспільства; по-друге, вона створює передумови для підвищення якості життя людей, що формує потенціал для зниження конфліктності у суспільстві.

Внесок бізнес-структур у вирішення соціальних проблем суспільства повинен здійснюватися не тільки у вигляді спонсорської чи благодійної допомоги, спрямованої на покращення іміджу компанії, а у вигляді цілісних, системних корпоративних соціальних програм.

Ці програми передбачають взаємодію бізнесу як з державою в цілому, так і з місцевими громадами та обов'язкову участь бізнесу у прийнятті рішень та їх реалізації, як на рівні окремих соціальних програм, так і на рівні національних проектів.

В Україні лише деякі великі фінансово-промислові групи починають усвідомлювати свою нову роль в суспільстві. Їх взаємодія з суспільством обмежується епізодичними доброчинними акціями для населення й участю в політичних партіях. Виняток тут становлять лише Компанія „System Capital Management" і Корпорація „Інтерпайп". Починаючи з 2005 року, вони наполегливо й послідовно реалізують заходи, розраховані на стратегічні результати, на майбутній розвиток країни [1].

На наш погляд, діяльність у соціальній сфері – це на сьогодні найбільш актуальна й важлива форма прояву соціальної відповідальності бізнесу. Для

більш повної реалізації концепції соціальної відповідальності державі необхідно погоджувати з бізнес-структурами питання прийняття важливих рішень і прагнути до досягнення спільної позиції у сфері соціальної політики та економічних стратегій.

Для переважної більшості українських компаній основними стимулами у впровадженні соціальної відповідальності є пільгове оподаткування організацій, які впроваджують соціальну відповідальність, зменшення адміністративного тиску місцевих органів влади та ознайомлення з позитивними прикладами впровадження програм із соціальної відповідальності в світі [2].

Вирішення проблеми взаємодії суспільства, бізнесу та держави потребує визначення чітких правил їх партнерства, враховуючи інтереси зацікавлених сторін. Цивілізований розвиток суспільства передбачає необхідність визначення довгострокової і відповідальної державної політики у взаєминах влади, бізнесу і суспільства. Основи такої співпраці закладено у Законі України „Про державно-приватне партнерство" та в Указі Президента України „Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку" [3, 4].

Головною перешкодою у здійсненні програм із соціальної відповідальності для бізнес-структур є брак коштів, податковий тиск та недосконаліть нормативно-правової бази щодо сприяння реалізації соціальної відповідальності, недостатність інформації і досвіду в процесі впровадження заходів із соціальної відповідальності, відсутність державних та недержавних організацій, які б могли допомогти [2].

Узгодження інтересів і об'єднання зусиль усіх сторін у цій сфері здійснюється через регулювання, яке народжується в результаті складного консенсусу держави, бізнесу і суспільства, необхідного для забезпечення підвищення якості життя громадян. Органи влади повинні активно працювати у визначенні стратегій стосовно бізнесу та громадян. Вони мають великий набір засобів для досягнення цілей їхньої політики – законодавчі, економічні

інструменти, інформація, освітні програми, ініціативи добровольців, соціальні стандарти тощо. Кожен з них передбачає взаємодію влади, бізнесу і суспільства на різних рівнях і кожен має свої переваги і недоліки. Необхідно отримувати вигоду від комплексного використання всіх цих інструментів і знайти правильне співвідношення засобів і визначених цілей.

Це співвідношення повинно враховувати сучасні тренди: завдання побудови соціального партнерства на основі взаємодії починають трансформуватися, акцент переноситься на рівноправне партнерство органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадського сектору та бізнес-спільноти, на функціонування цього партнерства на засадах гласності, взаємної зацікавленості та довіри.

На цей час актуальності набув пошук механізмів усунення протистояння між великим капіталом, владою і суспільством. Об'єктивні закономірності розвитку ринкового господарства, економічна раціональність і політична розсудливість змушують бізнес, також як і владу, відмовлятися від радикальних рішень і шукати баланс інтересів. Виникла необхідність у формуванні консенсусу між капіталом, владою і суспільством, який би спирався на більш-менш стійку систему взаємовідносин [1].

Механізм взаємодії держави, бізнесу й суспільства базується на оптимальному використанні таких системних принципів:

– досягненні консенсусності інтересів влади, бізнесу й суспільства під час суспільної дискусії з ідентифікації основних напрямів економічної й соціальної стратегії держави;

– інституціоналізації взаємовідносин підприємницьких структур, суспільства й органів влади через зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобіюючих структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних і доброчинних програм;

– участі бюджетоутворюючих і крупних фірм у соціально-економічному житті місцевої громади через інститут державно-приватного партнерства та інші моделі партнерства;

– транспарентності відносин держави й бізнесу;

– демократизації процесів ухвалення стратегічних рішень;

– диверсифікації соціальної відповідальності бізнесу і влади [5, 6, 7].

Основними економічними моделями взаємодії влади, бізнесу й суспільства можуть бути – соціальне партнерство, корпоративна соціальна відповідальність, благодійність, соціальне підприємництво, лобізм, соціальні мережі. При цьому типами економічних моделей взаємодії інститутів держави, бізнесу й суспільства мають бути: типи соціального партнерства – державно-приватне партнерство, локально-територіальне партнерство, суспільно-державне партнерство; типи благодійності – традиційна, системна, ендаумент; типи корпоративної соціальної відповідальності – базова, внутрішня, зовнішня; типи соціального підприємництва – види діяльності всередині основної сфери діяльності, спеціалізовані підприємства при громадських організаціях, малі інноваційні вузькоспеціалізовані підприємства; типи лобізму – законодавчий, виконавчий, судовий; типи соціальних мереж – професійні, загальноформатні, за зацікавленістю [8].

Вибір та реалізація економічних моделей взаємодії влади, бізнесу та суспільства залежить від рівня соціальної спрямованості бізнес-структур, активності держави у вирішенні завдань поліпшення рівня та якості життя громадян та участі некомерційних громадських організацій у реалізації різноманітних соціальних проектів.

Висновки з проведеного дослідження. В Україні відбувається процес інституційного становлення взаємодії держави, бізнесу і суспільства. Їх співпраця можлива лише за умови визначення спільної мети і завдань, способів та методів активної діяльності з розвитку ринкової економіки та забезпечення високих соціальних стандартів життя людей.

Бібліографічний список:

1. Пасхавер О.Й. Великий український капітал: взаємовідносини з владою і суспільством / О.Й. Пасхавер, Л.Т. Верховодова, К.М. Агеєва // Центр економічного розвитку. – К.: Дух і літера, 2007. – 130 с.

2. Зінченко А.Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2005–2010: стан та перспективи розвитку / А.Г. Зінченко, М.А. Саприкіна. – К.: Фарбований лист, 2010. – 56 с.

3. Про державно-приватне партнерство: закон України від 1.07.2010 р. № 2404/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

4. Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку: указ Президента України від 8.09.2010 р. № 895/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.

5. Варнавский В.Г. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В.Г. Варнавский. – М.: Наука, 2005. – 178 с.

6. Санникова Т. Public-private partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.opec.ru/comment_doc.asp?d_no=46833.

7. Якунин В.И. Партнерство в механизме государственного управления / В.И. Якунин // Социологические исследования. – 2007. – № 2. – С. 24–32.

8. Мартякова О.В. Розвиток взаємодії держави, бізнесу й суспільства / О.В. Мартякова // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – 2011. – Том 2. – С. 458–464.

Анотація

Розглянуто необхідність та сутність взаємодії влади, бізнесу та суспільства в умовах ринкової економіки, визначено чинники, які впливають на підвищення рівня співпраці держави, бізнес-структур та громадських організацій.

Ключові слова: *взаємодія, влада, суспільство, держава, співпраця, моделі.*

Аннотация

Рассмотрена необходимость и сущность взаимодействия власти, бизнеса и общества в условиях рыночной экономики, определены факторы, которые влияют на повышение уровня сотрудничества государства, бизнес-структур и общественных организаций.

Ключевые слова: *взаимодействие, власть, общество, государство, сотрудничество, модели.*

Annotation

Expediency and essence of the interaction of authority, business and society under the conditions of market economy are considered. Some factors, raising the level of cooperation between state, business and public organizations are defined.

Key words: *interaction, authority, society, state, cooperation, models.*